

УДК 17.035.3(477):343.296-047.44
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1296500>
orcid.org/0000-0003-0500-3000

Олексій Штепа

ШТЕПА Олексій Олександрович – аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – філософія права, соціально-філософія та філософія історії.

УЯВЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН ТА ПОКАРАННЯ В ПРАВОВІЙ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ: СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено аналіз уявлень українського етносу про злочин та покарання за його вчинення. Автор зробив спробу обґрунтувати взаємозв'язок між змістом ментально-правових настанов українців та характером злочинності на вітчизняних теренах. Особливо виділено проблему злочинів проти власності та корупційних діянь. Розглянуто і зміст психологічних стереотипів у сфері застосування покарання по відношенню до правопорушників та їх взаємозв'язок з українською дійсністю.

Ключові слова: *правова ментальність, правова культура, злочин, покарання, корупційні традиції, український етнос, політико-правова ідеологія.*

Актуальність теми. Після розпаду радянської держави та ліквідації тоталітарного режиму на вітчизняних теренах перед українським соціумом надзвичайно гостро постала проблема злочинності та корупції. Джерелом цих деструктивних в державотворчому дискурсі суспільних явищ стали різке падіння рівня життя населення, політична нестабільність в країні, зміна планової моделі економіки на ринкову тощо. Проте, основною причиною даних процесів став прояв у повсякденному бутті етносу прадавніх ментально-правових паттернів злочину та покарання, що за умови відсутності державної політико-правової ідеології частково підмінили її. Актуальною ця проблема залишається і нині. Адже успішність входження українського суспіль-

© О. О. Штепа, 2018

ства до європейського соціокультурного та цивілізаційного простору значною мірою залежатиме від здатності вітчизняної спільноти подолати деструктивні поведінкові настанови в сфері праворозуміння.

Тому **метою** даної статті є аналіз основних ментальних настанов українського етносу у сфері злочинності та покарання за вчинений злочин.

Варто відзначити, що будь-які злочини завжди засуджувались на українських землях і виправдати такий вчинок (але лише в певних випадках) могло лише втручання всемогутньої Доли. Наприклад, етнограф Георгій Булашев розповідає легенду про те, як чоловік зустрів свою Долю, а та переконала його в тому, що його життєве покликання – стати злодієм, після чого персонаж дійсно збагатився на крадіжках коней. А сільський священник, що хотів наслідувати його приклад не враховуючи своєї Доли, був вбитий при спробі обікрасти царський палац [1, с. 176-178]. Згідно з міфологічними уявленнями не виправдовували подібні діяння і православні святі.

Відповідно до положень чинного Кримінального Кодексу України, злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [2]. Необхідно зауважити, що даний нормативно-правовий акт не вважає злочином такі дії як розпуста, перелюб, статеві збочення, лихварство, чаклунство та ряд інших вчинків, які суворо засуджувались нашими предками. Таким чином, можна констатувати, що права ментальність етносу в новітні часи стала основою не лише вітчизняного законодавства, але і його етики та моралі.

Проте, правові поведінкові стереотипи далеко не завжди є ефективним запобіжником проти злочинної діяльності. Ще Г.С. Сковорода розпачливо зауваживув: «Красти чи не красти? Що важче? Однак увесь світ сповнений злодіїв і розбійників» [3, с. 30]. Як відзначають деякі дослідники випраданням злочинної діяльності в суспільній свідомості українців є її «героїзація» та «романтизація». Зокрема, О. Донченко та Ю. Романенко розглядають надзвичайно популярний у вітчизняній культурі образ козака як «героїзованого злочинця». В сучасній Україні, на думку авторів, це призвело до популярності нових професій, що нагадують про чисто козацьку свободу: підприємець, менеджер, комерційний директор, банкір. Більшість індивідів до таких висот не дотягується. Отже, за твердженням психологів, зростає

кількість людей з невротичним комплексом меншовартості, незатребуваності, нереалізованості; стрімко зростає злочинність (особливо кількість насильницьких злочинів [4, с. 212-213]. Відзначимо також і вплив архетипу «вільного бродяги» (по суті того ж таки козака) на сучасну кримінальну субкультуру, адже саме «бродяга» – це найвищий титул для арештанта, оскільки такому індивіду воля дорожча за життя.

А суперечність у ментальних настановах сучасних українців можна прослідкувати на такому прикладі. Т. Єфременко наводить дані стосовно рівня «чесності» громадян України згідно з соціологічними опитуваннями. За ними 40,3 % опитаних вважають, що люди більшою чи меншою мірою намагаються обдурити; 33,8 % - вважають, що більшість людей намагаються поводитись чесно. Кожен четвертий (25,8 %) вагався з однозначною оцінкою поведінки наших співгромадян за цим параметром.

Разом з тим, схильність значної частини населення України до нечесних вчинків поєднується із задекларованою законослухняністю. 57,1 % українських громадян, відповідно до даних «Європейського соціального дослідження» опублікованих Т. Єфременко, вважають, що «потрібно завжди дотримуватися закону, навіть якщо при цьому упускаєш добрі можливості» (10,7 % із цим твердженням не згодні, 27 % вагалися із відповіддю). 55,6 % громадян України не згодні з твердженням «Іноді цілком прийнятно нехтувати законом і робити те, що хочеш» (15 % його поділяють, 22,7% не визначилися зі своєю позицією) [5, с. 125].

Нідердандський філософ Й. Гейзінга слушно зауважує, що згідно із загальнолюдськими поглядами, махлювання як засіб виграти гру позбавляє цю діяльність її ігрового характеру і пеєє її взагалі; адже для нас сутність гри саме в тому і полягає, щоб гравці дотримувались правил – щоб гра була чесна. Проте, на його думку, архаїчна культура відмовляє в слухності цьому нашому моральному судженню про обман у змаганні, в чому їй вторує і дух народної мудрості [6, с. 64]. Таким чином, можна стверджувати, що поведінкою українців у питаннях «чесності і безчестя» («безчестя», до речі, зовсім не обов'язково є протиправним з точки зору офіційного Закону) керують ментальні архетипи, що потребують корегування за допомогою правової ідеології, підтримуваної усім соціумом.

Найпоширенішими правопорушеннями в українському соціумі на сьогоднішній день є розкрадання та корупційні діяння.

Для нації хліборобів право приватної власності взагалі і особливо права власності на землю мало неабияке значення. За влучним висловом українського філософа В. Липинського, «тільки знищення приватної власності на землю може розвалити хліборобський клас, винявши

з хліборобства його душу, усунувши момент творчості з праці хлібороба, що цею своєю індивідуальною працею перетворює, культивує свій власний учасок землі» [7, с. 22]. Проте, саме цей злочин проти українського селянства було вчинено в період так званої «радянської колективізації», коли останнє було позбавлено не лише права власності на худобу та робочий інвентар, але набутками новітніх псевдогосподарських організацій – колгоспів стали і величезні площі ріллі, силоміць відібраної в хліборобів. У цей час виникає славнозвісний вислів «усе навколо – колгоспне, усе навколо – моє», який і визначив (а точніше сказати поглибив) ставлення населення до державної та комунальної власності як до «своїї» у буквальному значенні цього слова.

Етнограф Георгій Булашев оповідає про міфічні уявлення наших предків, згідно з якими, коли Господь прокляв змія з міфу про першорідний гріх, той одразу ж пішов попід землю, і куди він пішов, там усюди заросла земля лісом. Оскільки і згодом для зростання лісу від людини не вимагалось жодних особливих зусиль, то, за твердженням автора, в народі вкорінився погляд на ліс як на *Bonum nullius*, внаслідок чого крадіжка лісу, а надто панського – і до того ж на дрова, не вважається вартим осуду (мати-земля родить його на загальну потребу всіх і кожного) [1, с. 296].

Проте, в роки радянської влади у вітчизняній суспільній свідомості подібне ставлення почало поширюватись на всю державну та комунальну власність. По-перше, як ми вже зазначали, власність приватна, що була такою дорогою для української душі, була майже ліквідована. По-друге, відбувається знецінення людської праці, пов'язане з такими чинниками: масове застосування примусової (фактично рабської) праці, основним оплотом якої стає система концентраційних таборів ГУТАБ, в котрих, як відомо, працювали «вороги народу», яких радянська етика до людей відносила лише формально; надзвичайно мізерна оплата праці трударів, а подекуди і повна її відсутність (згадаймо роботу за «трудодні» в українському селі); форсована індустріалізація, що у небачених масштабах витісняла з виробництва людей та замінювала їх машинами (масового безробіття вдалося уникати спочатку завдяки безпрецедентним за масштабами репресіям та надзвичайно кровопролитній II світовій війні, а потім – впровадженню унікальної за своєю неефективністю командно-адміністративної планової економіки). По-третє, широке розповсюдження в радянському суспільстві явища «несунів» – працівників, які виносили з місця роботи все, що погано лежало і могло знадобитись у власному господарстві. Суспільна мораль навіть не особливо засуджувала цей побічний прояв побудови «світлого комуністичного майбутнього», беручи до уваги низький рі-

вень заробітної плати таких працівників, а також той факт, що планова економіка просто не здатна була реалізувати за готівку того обсягу товарів, які вироблялись на радянських підприємствах.

Саме в цей час і відбувається знецінення праці та деформація уявлень про власність як таку, які стали невід'ємною складовою так званої «радянської ментальності». Оскільки населення українських земель в той період стало об'єктом соціального експерименту, в ході якого формування нових архетипів відбувалося прискореними темпами із застосуванням масових репресій, штучних голодоморів, кривавих воєн, то всього лише через сімдесят років після його закінчення вітчизняний етнос отримав нові поведінкові стереотипи, що нажалі і досі панують в нашому соціумі. Саме завдяки вказаним психічним автоматизмам після розпаду СРСР з'явилась певна кількість «нових українців», які тим чи іншим способом, зазвичай кримінальним чи напівкримінальним, змогли заволодіти колишньою державною та комунальною власністю і збагатитися. При цьому, далеко не всіма членами суспільства їх дії були засуджені, адже, вони виявились «підприємливими і спритними», а власність колишньої імперії все одно тепер «нічийна».

Дію вказаних поведінкових автоматизмів ми можемо відчувати на собі і сьогодні. Хрестоматійним є приклад видобування бурштину на «нічийних» землях в Західній Україні, що перетворили колись мальовничі красвиди на «місячний ландшафт», або хижацьке вирубування «нічийних» лісів Закарпаття, в результаті якого регіон опинився на межі екологічної катастрофи. Крім того, вітчизняні чиновники з тих же міркувань зовсім не гребують запуслити руки в нашу спільну (а отже по суті «нечийну») бюджетну кишеню.

Надзвичайно деструктивний вплив на державотворчі процеси на території України мають корупційні традиції вітчизняного етносу. Це явище має глибоке історичне коріння і походить ще з часів первісної общини та явища, відомого під назвою «потлач». Воно являло собою організацію окремими членами общини масових пригощань для всієї громади. Початковим призначенням таких «застіль» було позбавлення від «надлишків» матеріальних благ, що накопичувались у того чи іншого общинника. Але, з часом такі заможні члени спільноти почали використовувати потлач для поширення своєї влади на інших співвітчизників. Так, утверджувалась традиція за якою присутній на святі повинен був віддячити його організатору у той чи інший спосіб. Подальшого розвитку вона набула у ряді класових суспільств, наприклад, в Стародавньому Римі. Там особа, що отримала подарунок повинна була обов'язково віддарувати дарувальника подарунком не менш коштовним, ніж отриманий.

У ранньоруський період свавілля князів було майже нічим не обмежене. Безкінечне збирання данини з підкореного населення викликало не лише саботаж цих заходів, але і рішучий збройний спротив (пригадаймо епізод з вбивством племенем древлян князя Ігоря, що теж занадто захопився «отриманням неправомірної вигоди»). Подарунки, різноманітні «частування» та послуги були звичайним явищем і у середовищі козацтва, особливо, старшини. В історичній літературі можна навіть зустріти думку, що вибори гетьмана також не обходились без певного матеріального «заохочення» електорату (сьогодні українські виборці за свій голос отримують продукти харчування, медикаменти, безкоштовний доступ до різноманітних культурно-масових заходів та широку номенклатуру усіляких послуг).

Роки перебування українських земель у складі Російської імперії особливо негативно позначились на народній правосвідомості. Як зазначає історик С.В. Таранець, у Росії дати хабара означало «підібрати ключі», у тому числі й до вищих урядових сфер. Він підкреслює, що продажність російської бюрократії була її традиційною рисою. Чим вище у службовій ієрархії стояв чиновник, тим більшою була ставка. Хабарі, за твердженням дослідника, брали навіть члени імператорської родини [8, с. 53].

Особливо глибоко хворобою корупції була вражена селянська ментальність. Ю. Присяжнюк наголошує на масовому правовому нігілізмі в українському селі, зокрема, майже нормальним явищем між селянами і сільською елітою були могоричі, хабарі («задобрювання»), що, як правило, гарантували успіх справи – послуги, умови, домовленості. Такі відносини, на думку вченого, традиційно дуже давні й назагал хліборобами ніколи не осуджувалися. Обурювали їх лише непомірні і зростаючі «апетити» новоспечених сільських адміністраторів [9, с. 58].

Показово, що не дивлячись на такі давні і глибокі корупційні традиції, український соціум усвідомлює всю їх шкідливість для подальшого історичного розвитку. За даними Т. Єфременко, домагання хабарів чиновниками засуджували 82,9 % наших співгромадян. Не бачать у цьому нічого поганого 12,3 %. Тільки 14,2 % жителів один чи кілька разів пропонували послуги чи хабарі чиновникам за виконання їхньої роботи. Більшість (69,3 %) цього ніколи не робили (що, на думку авторів дослідження, виглядає вельми сумнівним і радше підтверджує брак чесності у вчинках і висловлюваннях людей). У кожного десятого (10,0%) подібний досвід просто відсутній) [5, с. 125].

Так само як і інші злочини, корупційні діяння знаходять певне етичне виправдання з боку самих хабарників. Дослідниця феномену

корупції В. Валле стверджує, що особам, причетним до розробки і реалізації корупційних схем, часто притаманне відчуття власної вищості над іншими: організацію крадіжки державних коштів вони вважають найвищим проявом винахідливості, віртуозності та власної неординарності. Більше того, за твердженням авторки, такі ділки вважають, що обхід законодавства – не злочин, а використання можливостей у межах законодавства [10, с. 51]. Очевидно таке ставлення до корупції в соціумі уже стало частиною національної правової ментальності.

До того ж корупцію не можна вважати однозначно негативним явищем. Так, В. Валле, посилаючись на думку західного вченого Річарда Падака, зауважує, що хабарництво згладжує гострі кути авторитарного суспільства й допомагає громадянам обминути державну бюрократію [10, с. 161]. А це є надзвичайно актуальним для вітчизняного пострадянського соціуму з його недорозвиненими ринковими відносинами, високим рівнем злочинності та масовим зубожінням населення.

Закон України «Про протидію корупції» визначає, що корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [11]. Він покликаний покласти край негативним правовим паттернам українців, проте, це потребуватиме значного часу і великих зусиль (можливо, і значних соціальних потрясінь).

При цьому необхідно зазначити, що правовій ментальності українського етносу притаманно надзвичайно гуманне ставлення до покарання за вчинені злочини. В багатьох випадках здійснення покарання нашими предками покладається тільки на Бога. За даними філософа Н. Гриценко, лише у 20-30% сюжетів українських народних балад злочин карається [12, с. 223].

Найганебнішим заняттям у середньовічній Україні було виконання обов'язків ката. Згідно результатів розвідок українського історика Н. Яковенко, табування професії ката було настільки безумовним, що будь-яка аналогія з ним сприймалася за найзухваліше безчестя... Почуття огиди й страху в ставленні до ката виражалось, на думку авторки, в тому, що він мусив мешкати на відстані від інших громадян; релігійній і соціальній дискримінації підлягав не лише він сам, але і

його родина; ката здебільшого не називали навіть власним іменем – він просто «мистр» (майстер), що додатково засвіжчує острах перед самим словом «кат» [13, с. 138].

Однак, і в данному випадку ми зтикаємось зі значними суперечностями у ментально-правових настановах українців. На фоні явної патологічної ненависті до тортур та катів, Ю. Присяжнюк констатує цілком лояльне ставлення до фізичних покарань з боку українського селянства посткріпацької епохи. Більше того, за твердженням дослідника, удари різкими відповідали ув'язненню хліборобів про справжню суть покарання, яке, на їх думку, крім завдання фізичного болю, повинно було ще й «постидати» винуватця. Вчений наголошує, що не випадково сікли за вироком «на людях», в присутності сільського старости, волосного старшини» [14, с. 31]. Не можна не згадати в даному контексті практику публічних тілесних покарань (навіть по відношенню до жінок), що застосовувалась на території самопроголошених республік Донецької та Луганської області. Очевидно, така лояльність до фізичного болю як засобу перевиховання була засвоєна частиною населення українських земель в період їх перебування у складі Російської імперії. Особливо яскраво цей поведінковий автоматизм проявився у нащадків колишніх закріпачених селян. Та разом з тим, покарання біля «ганебного стовпа» з використанням методів «фізичного впливу» були притаманні і запорізькому козацтву. Причому січовики розглядали його не лише як «розплату» за вчинений проступок, але і своєрідне випробування мужності та витривалості воїна.

Кримінальним Кодексом України визначено, що покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність [2]. Україна відмовилась від смертної кари, а покаранням за вчинення більшості злочинів буде позбавлення волі на строк, що не перевищує 15 років. Тобто цей законодавчий акт віддзеркалює гуманістичний характер правових паттернів українців. Проте, сучасні реалії зовсім не такі райдужні. Засуджені часто-густо стикаються з жорстоким ставленням з боку в'язничної адміністрації, утримуються в умовах далеких від європейських стандартів, позбавляються належної юридичної, медичної та соціальної допомоги. Доказом усього перерахованого є багаточисельні рішення Європейського суду з прав людини щодо нашої держави, яку зобов'язано сплатити потерпілим значні суми

компенсації. Однак, ці соціальні «хвороби» значною мірою зумовлені не «природною жорстокістю», а скоріше складною соціально-економічною та політичною ситуацією в країні, низьким рівнем правової культури працівників сфери виконання покарань, їх корумпованістю та низькою оплатою їх праці. Значною мірою така ситуація зумовлена і пережитками радянської системи, де засуджений, особливо за «політичною» статтею вже не вважався членом суспільства.

Висновки. Підводячи підсумки даної статті можемо зазначити наступне. По-перше, вітчизняна правова ментальність характеризується досить неоднозначним ставленням до злочину: з одного боку будь-яка протиправна діяльність в народній свідомості засуджується, однак при цьому українці не цураються вчиняти незаконні дії, знаходячи для їх виправдання різноманітні аргументи серед яких, зокрема, і «героїзація» образу козака-злочинця. По-друге, уявлення про соціально-правовий інститут власності теж є досить суперечливим і виражається у високому авторитеті приватної власності та трактуванні державного й громадського майна як «нічийного», а тому такого, що може бути привласнене. По-третє, глибоке історичне коріння корупційних традицій в Україні зумовлює їх широке розповсюдження, різноманітність форм таких діянь та значний арсенал аргументів на їх виправдання, що наводяться не лише на побутовому рівні, але і в певних наукових колах. По-четверте, народне уявлення про покарання за скоєний злочин є надзвичайно гуманним (в багатьох фольклорних джерелах необхідність карати злочинця взагалі заперечується), а тому сучасний стан вітчизняної пенітенціарної системи вступає з ним у гостре протиріччя.

Не можна не помітити, що поведінкові стереотипи українського етносу мають суперечливий, часом, взаємовиключний характер. З точки зору гегелівського закону єдності і боротьби протилежностей, суперечність є коренем будь-якого руху як саморуху, коренем життєвості, саме вона є всезагальним принципом саморозвитку. Таким чином, можна стверджувати, що внутрішня суперечність змісту українських ментально-правових архетипів є не стільки вадою, скільки джерелом розвитку етносу та його національної держави. Деструктивні в державотворчому дискурсі поведінкові настанови, зокрема, і у сфері уявлення про злочин та покарання за його скоєння, можуть бути скореговані шляхов вироблення загальнодержавної політико-правової ідеології.

Література

1. Міфи України: за книгою Георгія Булашева «Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях». – К.: Вид-во «Довіра», 2003. – 384 с.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page2> (дата звернення 28.10.2017 р.). – Назва з екрана.

3. *Сковорода Г.С.* Чи труднее благо? / Г.С. Сковорода // Заповіти Г. Сковороди / Г.С. Сковорода; пер. Н.М. Буцька. – Полтава, 2005. – 58 с. – С. 30-33.

4. *Донченко О.А.* Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятори психополітичного повсякдення / О.А. Донченко, Ю.В. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 336 с.

5. *Єфременко Т.* Економічна ментальність українського етносу / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - № 2. – С. 103-127.

6. *Гейзінга Й.* Homo Ludens / Й. Гейзінга / Пер. з англ. О. Мокровольсько-го. – К.: Основи, 1994. – 250 с.

7. *Липинський В.* Наша орієнтація / В. Липинський // Листи до братів-хліборобів. – Ч. 2. – Торонто: 1953. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15225/file.pdf> (дата звернення 28.01.2018 р.). – Назва з екрана.

8. *Таранець С.В.* Старообрядці й культура хабарництва в Росії / С.В. Таранець // Український історичний журнал. – 2011. - № 2. – С. 50-64.

9. *Присяжнюк Ю.П.* Українське селянство XIX –XX ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм: навчальний посібник для студентів історичних факультетів. – Черкаси, Відлуння Плюс, 2002. – 120 с.

10. *Валле В.* Корупція: роздуми після Майдану / В. Валле. – К.: Дух і літера, 2015. – 280 с.

11. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 28.10.2017 р.). – Назва з екрана.

12. *Гриценко Н.В.* Звичаєве право українців в контексті християнських цінностей / Н.В. Гриценко // Практична філософія. – 2010. - № 2. – С. 221-225.

13. *Яковенко Н.* Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. / Н. Яковенко – К.: Критика, 2002. – 416 с.

14. *Присяжнюк Ю.П.* Ментальність українського селянства / Ю.П. Присяжнюк // Український історичний журнал. - № 3. – С. 23-33.

1. Mifi Ukraïni: za knigoû Georgiâ Bulaševa «Ukraïns'kij narod u svoïh legendah, religijnih poglâdah ta viruvannâh». – K.: Vid-vo «Dovira», 2003. – 384 s.

2. Kriminal'nij kodeks Ukraïni [Elektronnij resurs] – Režim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page2> (data zvernennâ 28.10.2017 r.). – Nazva z ekrana.

3. Skovoroda G.S. Či trudnee blago? / G.S. Skovoroda // Zapoviti G. Skovorodi / G.S. Skovoroda; per. N.M. Buc'ka. – Poltava, 2005. – 58 s. – S. 30-33.

4. Dončenko O.A. Arhetipi social'nogo žittâ i politika: Glibinni regulâtori psihopolitičnogo povsâkdenâ / O.A. Dončenko, Ŭ.V. Romanenko. – K.: Libid', 2001. – 336 s.

5. Êfremenko T. Ekonomična mental'nist' ukraïns'kogo etnosu / T. Êfremenko // Sociologiâ: teoriâ, metodi, marketing. – 2007. - # 2. – S. 103-127.

6. Gejzìnga J. Homo Ludens / J. Gejzìnga / Per. z angl. O. Mokrovól's'kogo. – K.: Osnovì, 1994. – 250 s.
7. Lipins'kij V. Naša orièntaciâ / V. Lipins'kij // Listi do bratìv-hliborobìv. – Č. 2. – Toronto: 1953. [Elektronnij resurs] – Režim dostupu: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15225/file.pdf> (data zvernennâ 28.01.2018 r.). – Nazva z ekrana.
8. Taranec' S.V. Staroobrâdci j kul'tura habarnictva v Rosiì / S.V. Taranec' // Ukraìns'kij istoričnij žurnal. – 2011. – # 2. – S. 50-64.
9. Prisâžnûk Ū.P. Ukraìns'ke selânstvo HÌH –HH st.: evolûciâ, mental'nist', tradicionalizm: navčal'nij posibnik dlâ studentìv istoričnih fakul'tetìv. – Čerkasi, Vidlunnâ Plûs, 2002. – 120 s.
10. Vallê V. Korupciâ: rozdumi pislâ Majdanu / V. Vallê. – K.: Duh i litera, 2015. – 280 s.
11. Zakon Ukraìni «Pro zapobigannâ korupciì» [Elektronnij resurs] – Režim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (data zvernennâ 28.10.2017 r.). – Nazva z ekrana.
12. Gricenko N.V. Zvičaêve pravo ukraìncìv v kontekstì hristiâns'kih cinnostej / N.V. Gricenko // Praktična filosofiâ. – 2010. – # 2. – S. 221-225.
13. Âkovenko N. Paralel'nij svit: doslidžennâ z istoriì uâvlen' ta idej v Ukraìni XVI-XVII st. / N. Âkovenko – K.: Kritika, 2002. – 416 s.
14. Prisâžnûk Ū.P. Mental'nist' ukraìnskogo selânstva / Ū.P. Prisâžnûk // Ukraìns'kij istoričnij žurnal. – # 3. – S. 23-33.

Shtepa O.O.

THE CONCEPT OF CRIME AND PUNISHMENT IN THE LEGAL MENTALITY OF THE UKRAINIAN ETHNIC GROUP: SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

The article analyzes representations of the Ukrainian ethnos about a crime and punishment for its commission. The author attempted to substantiate the relationship between the content of the mentally-legal patterns of Ukrainians and the nature of crime in domestic territories.

For example, he came to the conclusion that the behavior of Ukrainians in matters of “honesty and dishonor” is governed by mental archetypes that need to be corrected through the legal ideology supported by the whole society. In addition, domestic legal mentality is characterized by rather ambiguous attitude to the crime: on the one hand, any unlawful activity in the public consciousness is condemned, but at the same time, Ukrainians do not refrain from committing illegal acts, finding for their justification various arguments, among them, and “heroizing” the image of a criminal cossack.

Separately, the problem of crimes against property and corruption has been highlighted. The article has argued that the submission of Ukrainians about the socio-legal institution of property is also quite controversial and expressed in the high authority of private property and the treatment of state and public property as “

not whose”, and therefore, that which can be attributed. A deep historic traditions of corruption in Ukraine determines their wide distribution, diversity of such acts and an impressive arsenal of arguments to justify them, provided not only at the domestic level but also in certain scientific circles.

The content of psychological stereotypes in the sphere of the application of punishment in relation to lawbreakers and their interrelation with Ukrainian reality are also considered. In particular, the extraordinary humanism of Ukrainian legal mentality in this context is noted. For example, domestic mythology in general denies the need to punish criminals for the misdeeds committed by official authorities, placing this mission on the “divine Providence”. For the national conscience of the Ukrainian ethnic group, an extremely contemptuous attitude to the kata profession is characteristic. Along with this, the practice of corporal punishment in the Ukrainian countryside was an extremely common phenomenon and is even used today in the territory of the so-called unrecognized republics of Lugansk and Donetsk oblasts. Humanity of the national mentality is practically embodied in domestic criminal law. Among other things, the death penalty has been abolished and the term of imprisonment is limited to 25 years.

The author comes to the conclusion that behavioral stereotypes of the Ukrainian ethnos are controversial, sometimes, mutually exclusive. From the standpoint of the Hegelian law of unity and the struggle of opposites, the contradiction is the root of any movement, as self-movement, the root of vitality, it is the universal principle of self-development. Thus, it can be argued that the internal contradiction in the content of Ukrainian mental-legal archetypes is not so much a flaw as the source of the development of an ethnic group and its national state. Destructive behavioral guidelines in the state discourse, in particular, in the field of the idea of a crime and the punishment for its commission, can be adjusted ways of developing a nation-wide political and legal ideology.

Key words: *legal mentality, legal culture, crime, punishment, corruption traditions, Ukrainian ethnos, political and legal ideology.*

Надійшла до редакції 25.12.2017 р.